

Könyvvilág

Fenntartható mezőgazdaság közgazdaságtana

Zsarnóczai J. Sándor

A gödöllői Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara, dr. Villányi László egyetemi tanár, dékán, valamint a Gazdálkodás és Szervezésstudományok Doktori Iskolája, dr. Szűcs István egyetemi tanár, iskolaigazgató vezetésével új tudományos hasznos és értékes könyvsorozatot szerkesztett az *Economics of Sustainable Agriculture* címmel, magyarul a *Fenntartható mezőgazdaság közgazdaságtana*. A sorozat 2006-tól jelenik meg, amikor az első szám még magyar nyelven, a további számok pedig angol nyelven jelentek meg.

A sorozat célja a fenntartható mezőgazdaság és a környezetvédelem érdekében tett, illetve elért termelés technológiai eredmények: a know-how-k és licencek tudományos eredményei prototípusainak ismertetése, vagyis a gyakorlatban, széles körben még nem elterjedt eredmények ismertetése. A sorozat egy-egy kötete az

egyetemi oktatók és kutatók a fenntartható fejlődés témakörében elért új tudományos eredményeit tartalmazza. Külön hangsúlyt helyezünk a PhD-értekezések, illetve az iskola műhelyjellegű kutatási eredményeinek közreadására. Egy kötet általában 220–250 oldal terjedelemben jelenik meg néhány száz példányban.

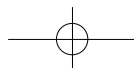
A könyvsorozat szerkezeti felépítése általában hármas tagolódású:

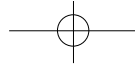
– Tanulmányok: elemző munkák és kifejtésük a fenti témakörökben, az adott tudományterületen elért tudományos eredmények ismertetése.

– Esettanulmányok, adott tudományos eredmények konkrét üzemi vagy szélesebb ágazati összefüggésű értékelése. Az egyetemi oktatók és tanárok társzerzőként bevonhatják a PhD-hallgatóikat is. Ezáltal értékelő tanulmányok készülnek arról, hogy a PhD Doktori Iskolánk milyen formában járul hozzá a fenntartható

DR. ZSARNÓCZAI J. SÁNDOR egyetemi docens, Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet (Zsarnoczai.Sandor@gtk.szie.hu).

Könyvvilág

mezőgazdaság gazdasági háttérének kiértékeléséhez.

– Könyvismertetések, továbbá szakmai rendezvények ismertetése. Ez utóbbihoz tartoznak például a különböző szakmai fórumok, konferenciák, tudományos ülések szervezése és ezeken a rendezvényeken történő aktív részvétel.

A könyvsorozatban tájékoztatást kap az olvasó a különböző pályázati lehetőségekről, az EU rendelkezéseiről és az aktuális törvényekről. A könyvsorozat jó lehetőséget biztosít arra, hogy a hazai közvélemény széles körben tájékozódhasson a legújabb tudományos eredményekről.

A meghirdetett szakmai témakörök: Integrált termékpálya; Agrobusiness; EU-csatlakozás kérdései; Minőségbiztosítás; Vidékfejlesztés; Regionális fejlesztés; Környezetvédelem; Vízügyi kérdések; Gazdaságföldrajz; Vertikális integráció; Szövetkezetek; Az EU és az OECD intézményrendszere; Növénytermelés ökonómiája; Állattenyésztés ökonómiája.

A könyvsorozatban elsősorban a fenntartható mezőgazdaság gazdasági háttérét elemző tanulmányok jelennek meg. A tanulmányok témái továbbá a környezetvédelemmel összefüggő szakmai kutatási kérdések, valamint az ezzel összefüggő költség–jövedelem viszonyok elemzése. A kötet tanulmányai egyben áttekintést is nyújtanak a környezetvédelem igényeit figyelembe vevő technikai és technológiai fejlesztésekben elért eredményekről is. A kötetben megjelent tanulmányok új szemléletet alakítanak ki a fenntartható mezőgazdaság gazdasági háttérének elemzése terén, amelyhez négy indikátorcsoport tartozik: Szegénység; Fejlődés; Környezetvédelem; Intézményi rendszer.

A Környezetvédelem témaköréhez szervesen hozzátartozik a környezetvédelem gazdasági értékelése, költségviselés,

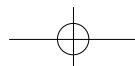
árképzés, nyereség, értékkepződési folyamatok elemzése. Az elemzés kiterjed az egész termékpályára, az agrobusiness-re, a természeti erőforrások és az élővilág helyzetére, a környezetszennyezésre, az élelmiszertermelés és az élelmiszer-feldolgozás környezeti hatásainak felmérésére, valamint e két utóbbi ágazat energiaigényének alakulására (megújuló és nem megújuló erőforrások). Az Intézményi rendszerhez tartozik a kormányzati, nem kormányzati és érdekvédelmi szervezetek intézményi felépítése, valamint az oktatás, a kutatás és a szaktanácsadás is.

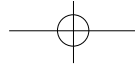
A könyvkiadványban a mezőgazdaság fenntartható jellegének fejlődési folyamatait tekintik át a szerzők gazdasági, környezetvédelmi és intézményi háttérű megközelítéssel. Az intézményi megközelítés szorosan kötődik az OECD és az Európai Unió szervezeti rendszeréhez és a minőségi követelményeihez. Fontos feladat a könyvsorozat tevékenységének az Amerikai Egyesült Államokban meglévő kaliforniai rendszerbe történő beillesztése.

A közgazdasági megközelítés fontosságát szükségessé teszik az alábbiak: az értékkepződési folyamatok újszerűen vetődnek fel; a hozadékok mérése; az elmaradt haszon problémája; a fenntartható mezőgazdaság társadalmi kihatásainak értékelése; a mezőgazdaság növekedésének lehetőségei.

A könyvsorozat háttérpublikálási lehetőségét biztosít a Magyar Tudományos Akadémia részéről szervezendő különböző tudományos üléseken elhangzott előadások számára is. A most megjelent kötet erényéhez tartozik, hogy a szerkesztőbizottság tagjai három kontinenshez tartoznak.

Kovács Ildikó, Zsarnóczai J. Sándor, Zbida Adel szerzők rámutattak arra, hogy

Könyvvilág

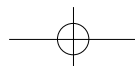
a Föld a gyors urbanizáció évszázadában él. Az ENSZ előrejelzése szerint 2025-ben a népesség 60%-a él majd városi területeken, szemben az 1950-es 29%-kal. Ez is indokolhatja a szélesebb körű társadalmi érdeklődést a téma iránt. A társadalom és földrajzi környezete közötti konfliktusok jellegzetes találkozási pontja a település. Éppen ezért nem véletlen a városökológia növekvő térhódítása, megállapításait sok helyen az életminőség méréséhez is használják. Káposzta József–Nagy Henrietta szerzőpáros kutatásai során azt a célt tűzték ki, hogy feltérképezzék, hogy a strukturális és kohéziós uniós források milyen módon kerültek alokálásra a tagállamok között a 2007–2013-as pénzügyi periódusban, illetve hogy milyen intézkedéseket terveztek az egyes tagállamok a gazdaságuk fejlesztése érdekében a rendelkezésre álló források hatékony felhasználásával. Az Európai Unió kohéziós politikája immáron 20 éves, hiszen az első kohéziós reformot 1988-ban hajtották végre. Az Európai Unió tehát több mint két évtizede igyekszik a kevésbé fejlett régiókra koncentrálni és forrásokat előirányozni kohéziós célokra. A bizottság annak érdekében, hogy a tapasztalatokat összegyűjtse, az eredményeket értékelje, illetve hogy építkezni tudjon a korábbi időszakok beavatkozásainak eredményeiből, rendszeresen elkészíti az ún. kohéziós jelentést. Eddig öt kohéziós jelentést hoztak nyilvánosságra, melyből az utolsót 2008-ban jelentették meg.

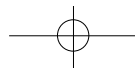
Fehér István és Madarász István megállapították, hogy a tudomány és a szakma számos definíciót alkotott a fenntartható mezőgazdaságra. Ezek közül több a rendszer társadalomnak nyújtott előnyöket helyezi a középpontba, míg mások a gazdasági vagy az ökológiai szempontokra helyezik a hangsúlyt. Farkasné Fekete Má-

ria és Molnár Márk hangsúlyozták, hogy a Brundtland Bizottság jelentésének megjelenése óta, a fenntartható fejlődés a politikai és a gazdasági fórumok figyelmének középpontjába került. Legutóbb az energia, a vízgazdálkodás, a földhasználat és ezeknek a komplex kölcsönhatásai a klímaváltozásokkal kulcsfontosságú kutatási területté vált a fenntartható fejlődés terén.

A külföldi szerzők közül említést érdemel Ladislav Rolínek és Magdalena Hrabánková szerzőpáros, akiknek a tanulmánya áttekinti a kutatások és a tudományos eredmények gyakorlatba való átvitele megvalósításának folyamatát. Ez a folyamat nem egyszerű, mert a végrehajtás megvalósítóinak a válsággal is együtt kell dolgozniuk. A válság meghatározásához hozzátartozik az, hogy milyen módszerrel, hogyan mérhető, és hogyan elemezhetőek a hozzákapcsolódó információk, amelyek segíthetik a helyes döntések meghozatalát. A helyes döntéseket példakön keresztül is be lehet mutatni. A kutatások és a tudományos eredmények gyakorlatba való átvitelének megvalósítása mutatja azt a folyamatot, amely tartalmazza az aktuális lépéseket az új elgondolásoktól, ezek kidolgozásán keresztül a piacra jutás megtervezésén keresztül.

Baranyai Zsolt, Széles Ivett és Takács István megállapították, vitathatatlan, hogy a mezőgazdaság fenntartható fejlődésében – különösen gazdasági és környezeti vonatkozásban – a műszaki fejlesztés kulcsfontosságú szereppel bír. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy Magyarországon, a rendszerváltást követően kialakult üzemstruktúra tisztán piaci körülmények között nem képes a fenntarthatóság kívánalmainak megfelelő színvonalú műszaki fejlesztés kivitelezésére. A nyugat-európai agrárgazdaságok már régóta

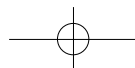
Könyvvilág

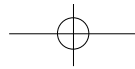
megtalálták a különböző kooperációs formákban ezekre a problémákra az adekvát választ, ugyanakkor számos próbálkozás ellenére ezeknek a megoldásoknak (pl. gép- és gazdaságsegítő kör, géptársulás, gépszövetkezet) a hazai adaptációja a gazdálkodói ellenállásokon rendre megbukott. Nagyné Pércsi Kinga PhD-disszertációjának tézispontjait adta közre. Munkájában Csete László és Láng István által megfogalmazott dimenziói mentén elemezte a minőség és a versenyképesség összefüggéseit, a versenyt, meghatározó feltételeket, a 90-es évektől napjainkig. Az ilyen típusú elemzéssel jól megfogalmazhatók, illetve meghatározhatók a minőségfejlesztés további irányai, a minőségstratégia megvalósításának akadályozó tényezői is. A szerző fő célkitűzése az, hogy az említett minőségi dimenziók mentén, a szakirodalmi, és empirikus elemzés révén, a hazai sertés vertikum számára kitörési lehetőségeket biztosító ágazati stratégia alapján kidolgozása.

Széles Ivett, Mubarak Rashid Al-Boainin és Zsarnóczai J. Sándor szerzők az alábbiakról szoltak: az Európai Unió regionális politikája során a tagállamok stratégiai célja az elmaradottság felszámolása, a régiók közötti gazdasági és társadalmi fejlődés, vagyis a kohézió megvalósítása. Csehországban számos területi irányultságú gazdasági összefüggés figyelhető meg, melyek befolyásolták a területi egyenlőtlenségek kialakulását. Ilyen volt többek között az 1990-es években elinduló jóléti, valamint jövedelempolitikai rendszerek változása. A kutatás során megfogalmazott kérdés az volt, hogy vajon Csehország régiói példáján keresztül a rendszerváltás következtében megjelenő területi egyenlőtlenségek fokozódnak vagy csökkenni látszanak? A tanulmány bemutatja a cseh régiók gazdasági fejlet-

ségének alakulását az egy lakosra jutó GDP számítási módszerének segítségével. A három szerző másfajta megközelítéssel vizsgálja fel a gazdasági jólétet, mégpedig úgy, hogy az egyes régiók humán erőforrásának termelékenységét befolyásoló két tényezőt (eszközellátottság, illetve tőkehatékonyság) tett elemzés tárgyává.

Khalif Abdussalam Ashour, Zsarnóczai J. Sándor és Ligetvári Ferenc szoltak arról, hogy 1994 és 2000 között Írországban az elektromosáram-termelés 41%-ot meghaladóan növekedett. 2000-ben a közel 5 millió tonna kőolaj egyenértékű teljes üzemanyag-kibocsátásból csak 2 millió tonna kőolaj egyenértékű elektromos energiát állítottak elő. A teljes energiakibocsátás közel 59%-a veszteség a termelési folyamat, illetve feldolgozás során. Továbbá az előállított elektromos energia 14,8%-a szintén veszteség a szállítás és az elosztás következtében. A villamosenergia-ágazat gazdasági felhasználása jelentős mértékű környezeti hatásokkal jár az ipari feldolgozás minden egyes szakaszában. Az elektromos áram fogyasztásának növekedésével, az energiaszektor jelentős fejlesztésével, a széntüzelésű energiaforrás növelésével szükségessé vált biztosítani a gázkibocsátás csökkentését és az elektromosenergia-ágazat fenntarthatóságának növelését. Az alacsony hatékonyságú növények helyett a magas hatékonyságú növényeket kell alkalmazni a hatékonyság növelése érdekében. A magas fűtőértékű és energianövények használata, a meglévő növények esetében a tüzelési érték optimális növelése az, amelyek hozzájárulnak a jelentős energiamegtakarításhoz és egyben a gázkibocsátás csökkentéséhez is. Bedéné Szőke Éva, Mohamed Zsuzsanna, Takács Szabolcs arról szoltak, hogy a BIOENKRF kutatási projekt 5.2 témafeladata során a vállalati szintű bio-

Könyvvilág

massza-termelés optimalizálására programozási modellt készítettek olyan mezőgazdasági vállalkozások számára, amelyek bioenergia-termeléssel, esetleg közvetlen hasznosítással szándékoznak foglalkozni. Olyan modellt kívántak megoldani, amely a biogáz, a bioethanol és a biodízel végtermékre történő optimalizálást is reprezentálni tudja.

Magdalena Hrabánková és Ladislav Rolínek kutatásaik és a tudományos eredmények gyakorlatba való átvitelének eredménye, szerintük többek között függ a régiók helyzetének ismeretétől, amelyekre ezek az eredmények irányultak. Az egyes régiók közötti különbségekhez kapcsolódó regionális értékelés számára fontos, hogy megfigyeljük a feltételek teljes komplexitását. Különösen a gazdasági és a társadalmi feltételek jelentősek, kivéve a természeti és a demográfiai feltételeket. A régiók eltérő adottságainak köszönhetjük ezeknek, a feltételeknek a meghatározását. Jelenleg a legfontosabb feltétel az állandó fenntartható foglalkoztatás, így a népesség gazdasági stabilitása, különösen a kedvezőtlen adottságú régiókban. Figyelemmel kísérve az eredményeket, a monitoring-rendszer az egyike a legfontosabb módszereknek, amelyekkel követhetjük bevezetett eredmények hatékonyságát. Ha a projekt

megfelelően épül fel, akkor ennek korszerű beépített indikátorrendszerrel kell rendelkeznie. Ritter Krisztián PhD-disszertációjának rövidítettébb tézispontjait adta közre a kötetben. Miközben a szakirodalom számos esetben a vidék kategóriájának felértékelődését hangsúlyozza, a vidéki területeknek általában jelentős hátrányokkal kell megbirkózniuk. Ehhez járult hozzá hazánkban – az átmenetnek és a piacgazdaság kiépülésének is köszönhetően – az agrárfoglalkoztatási szerepének fokozott visszaesése. Magyarországon az agrárgazdaság átalakuló szerepével, a vidéki munkanélküliséggel, a munkanélküliség térbeli eloszlásával már számos szerző foglalkozott, ám a mezőgazdasági eredetű munkanélküliséget, különösen mint az agrár és vidéki népesség, illetve a vidéki területek strukturális problémáit jelző válságtünetet, ennek kistérségi szintű megjelenését még nem kutatták részletesen. A szerző kiemelt célja azon vidéki térségek területi eloszlásának vizsgálata, melyek az uniós csatlakozást megelőző másfél évtized alapján, jelentős és tartósan megjelenő, agráredetű munkanélküliséget mutatnak.

(Economics of Sustainable Agriculture. Scientific Book Series, Szent István University, Gödöllő, 2010.)

